

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Riigiteaduste instituut

Pille Ivask

De facto riigi staatus demokratiseerumise mõjutajana: võrdlev analüüs
tunnustatud ja tunnustamata riikide põhjal

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Raul Toomla, PhD

Tartu 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....
Pille Ivask

Sisukord

Sissejuhatus	4
I Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad	5
Demokratiseerumise eeldused	5
Töö eesmärk ja uurimisküsimused	8
II Analüüsimeetod ja valim	10
Valimi moodustamine	10
Operatsionaliseerimine ning mõõdikud	11
Valimist välja jäetud de facto riigid	14
III Tulemused	17
Tunnustamata riigid demokratiseerujatena	17
Ülevaade Freedom House'i demokraatiaindeksist	17
Tunnustamata ja tunnustamata riikide tee demokraatiasse	19
Venni diagrammi tööpõhimõttest	20
Tabeli kirjeldus	21
De facto riikide ja tunnustatud riikide võrdlus	30
Tabeli kirjeldus	31
Meetodi kriitika	35
IV Järeldused ja diskussioon	37
Kokkuvõte	39
Kasutatud kirjandus	41
Kasutatud andmed	43
<i>Summary</i>	47

Sissejuhatus

Praegune geopoliitiline situatsioon on loonud olukorra, kus on tekkinud oht mitme külmutatud konflikti tekkeks. Külmutatud konfliktideks on sageli peetud ka de facto ehk tunnustamata riike, kes on rahvusvahelises süsteemis üsna omamoodi nähtused. Sellise üksuse näol võib tegu olla elujõulise riigiga, kellel on oma institutsionaalne süsteem ning toimiv riigiaparaat. Rääkimata riigile omastest tunnustest nagu elanikkond ja territoorium. Siiski, kõige selle taustal jääb neil puudu teiste riikide tunnustusest.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on uurida, kas ja kuidas mõjutab de facto riigi staatus riigi demokratiseerumist. Traditsioonilise demokratiseerumise teooria järgi ei ole demokratiseerumisvõimeline selline riiklik üksus, kellel pole suveräänsust (Linz ja Stepan 1996). Mitmed autorid on sellele vastu väitnud ning käsitlenud tunnustamata riikides toimuvaid demokraatlikke arenguid üsna põhjalikult.

Viimaste näol on valdavalt tegu olnud siiski juhtumiuuringutega ehk lähenetud on üksikjuhtumi põhiselt. De facto riigi demokratiseerumise teemal pole märkimisväärselt palju võrdlevaid uuringuid veel tehtud. Selles seisnebki töö autori isiklik panus – võrrelda võimalikult sarnaseid tunnustatud ja tunnustamata riike ning analüüsida, kas ja missugune võiks olla nende tee demokraatiasse.

Mõistagi on töö valmimisele ja kirjutamisele andnud tõuke ka autori omapoolne huvi tunnustamata riikide temaatika vastu. Kuigi de facto riikide teema on olnud juba mitu aastakümnet akadeemilises uurimisväljas, on tunnustamata riigid jäänud ometi üsna salapäraseks nähtuseks suuresti seetõttu, et usaldusväärseid andmeid nende riikide kohta saada on raske. See teeb keeruliseks ka nende laiema analüüsi. Hoolimata sellest püüab siinkirjutaja tõsta selle temaatika veidigi uuemasse perspektiivi ning aidata kergitada saladusteloori tunnustamata riikide temaatika kohalt.

Seega soovibki käesoleva bakalaureusetöö kiigata tunnustamata riikide demokratiseerumise maailma. Töö koosneb viiest osast: 1) teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtade tutvustamine 2) analüüsimeetodi ja valimi selgitamine 3) tulemused 4) järeldused, diskussioon ja kokkuvõte.

I Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

Käesoleva töö teoreetilise korpuse moodustavad demokratiseerumise eeldused ja *de facto* riigi paigutamine rahvusvahelisse süsteemi ning demokraatiseerumise konteksti. Demokraatia mõtestamiseks kasutatakse Freedom House'i arusaama demokraatiast.

Demokratiseerumise eeldused

Nii nagu demokraatia mõiste on väga lai, on lai ka demokratiseerumise eelduste amplituud. Demokraatiast ning selle eeldustest on kirjutatud märkimisväärselt palju ning seetõttu on järgnevad demokratiseerumise eeldused paika pandud lähtuvalt uurija enda valikust. Valiku tegemise juures oli oluline ka asjaolu, et kõigi töösse kaasatud riikide kohta oleksid vajalikud andmed olemas.

Riigi rikkus

Riigi rikkus on vahest üks levinumaid demokratiseerumise mõõdupuid. Lipset (1959: 75) kirjutab, et mida rikkam on riik, seda suurem on tõenäosus, et demokraatia jääb püsima. Et tegu poleks pelgalt hüpoteesiga, testis Lipset oma hüpoteesi ning leidis, et demokratiseerunud riikides on keskmiselt kõrgem industrialiseerituse tase, keskmise hariduse tase ja linnastumise osakaal kui neis riikides, kes ei ole nii demokratiseerunud (Vanhanen 2003). Lipsetile sekundeerib tema kaasaegne Cutright (1963), kes on samuti leidnud positiivse seose majandusliku ja poliitilise arengu vahel – mida arenenum majandus, seda kõrgem poliitiline areng.

Levinuim majandusliku edukuse mõõdik on SKT per capita ehk sisemajanduse kogutoodang inimese kohta (Vanhanen 2003). Teggu on esiteks universaalse mõõdikuga, andmeid on kõigi maailma riikide kohta, kaasaarvatud käesolevas töös käsitletavate *de facto* riikide kohta.

Linnastumine

Lisaks majanduslikule dimensioonile vaadatakse töös ka demokratiseerumise sotsiaalset poolt. Nagu eelmises punktis mainitud, leidis Lipset (1960: 41) oma uuringus, et

kõrgema linnastumise osakaaluga riikides jääb demokraatia suurema tõenäosusega püsima kui neis riikides, kus linnastumise osakaal on väiksem.

Vanhanen (2003) märgib, et linnastumise osakaal demokratiseerumise protsessis on olulise tähtsusega. Siiski on Clive Barnetti (2014) sõnul linnastumise ja demokratiseerumise omavaheline seos veel üsnagi pealiskaudselt läbi uuritud. Barnetti (2014) hinnangul on linn omamoodi poliitiline areen, kus sünnivad otsused ning kus inimesed elavad ühe suuremas grupis ning saavad ühtlasi neist otsustest ka osa. Samuti on linn tema sõnul koht, kus otsustatakse näiteks kaupade ja inimeste voog (Barnett 2014: 1627). Seega on linnastumine seotud nii majandusliku arengu kui ka üldise demokratiseerumisega.

Religioosne mitmekesisus

Kolmas oluline aspekt käesoleva töö seisukohast on religioosse mitmekesisuse esinemine analüüsitavates riikides. John Gerring, Dominic Zarecki ja Michael Hoffmann (2012) analüüsisid oma uurimistöös mitmekesisuse mõju demokraatiale. Oma töös käsitlevad nad ka religiooset mitmekesisust ning on aluseks võtnud, et religiooselt mitmekesine ühiskond on pigem demokraatlikku arengut pärssiv (Gerring, Zarecki ja Hoffmann 2012: 2,7). Seda põhjendatakse valdavalt sellega, et erinevad religioonid süstivad inimestesse erinevaid uskumusi ning see võib tekitada ühiskonnas konflikte (Gerring, Zarecki ja Hoffmann 2012).

Sarnaselt käesoleva analüüsiga, ei arvesta ka nimetatud autorid oma töös erinevate religioonide mõju demokraatiale, vaid vaadatakse religiooni kui sellist tervikuna.

Tunnustamine

Neljas demokratiseerumise eeldus, mida käesolevas töös käsitletakse, on tunnustamine. Linz ja Stepan (1996) märgivad, et demokratiseerumise üks eeltingimusi on suveräänsus – ilma suveräänsuseta ei saa tagada demokraatiat.

Suveräänsusest

Suveräänsusest on märkimisväärselt kirjutanud Stephen Krasner ning Kalevi Holsti, kes suurel määral jagavad oma käsitlusi. Suveräänsust ei käsitleta ühtsena: eristatakse sisemist ja välimist suveräänsust. Järgnevalt ülevaade Krasneri ja Holsti käsitlustest.

Krasner (1999) käsitleb suveräänsust neljal tasandil.

- Vastastikuse sõltuvuse suveräänsus (inglise keeles *interdependence sovereignty*) – viitab riigi võimele kontrollida toimuvat riigi aladel. Krasner väidab, et vastastikuse sõltuvuse suveräänsust ei vähenda see, kui riik osaleb näiteks erinevates majanduslikes liitudes, kuna see on alati nii olnud.
- Sisemine suveräänsus (inglise keeles *domestic sovereignty*) – tähendab riigivõimu võimekust efektiivselt reguleerida riigi sees toimuvat. Sisemine suveräänsus jaguneb Krasneri hinnangul kahte tasandisse: esiteks kas valitsustasandit aktsepteeritakse võimu kandjana ning teiseks, kui suures ulatuses valitsustasand reaalselt võimu teostada saab. Sisemine suveräänsus on „loogiline osa riiklusest“ kui sellisest.
- Kolmas suveräänsuse dimensioon on Krasneri hinnangul rahvusvaheline legaalne suveräänsus (inglise keeles *international legal sovereignty*), mis on sisemise suveräänsusega võrreldes normatiivsem. Selle punkti puhul liigutakse edasi sellest, kas riigivõim suudab end teostada üksnes riigi siseterritooriumil. Nüüd analüüsitakse seda, kas riik on ka teiste poolt tunnustatud ning kas riigi esindajad on osa rahvusvahelisest diplomaatilisest kommuunist.
- Neljas suveräänsuse tasand kannab üldnimetust „Vestfaali mudel“. See viitab territoriaalsele sõltumatusele ehk välisjõudude mittesekkumisele riigi siseasjadesse.

Krasneri käsitlusega haakub üsnagi suurel määral Kalevi Holsti (2004) käsitlus, kes eristab samuti sisemist ja välimist suveräänsust. Ta kirjeldab neid kui „rahvusvaheliste suhete alusinstituutsiooni, sest see on kriitiline komponent riikide sünnis, olemasolus ning surmas“ (Holsti 2004: 113). Sarnaselt Krasneriga väidab ka tema, et sisemine suveräänsus on kõrgeimaks võimuks mingil kindlal territooriumil, väline suveräänsus tähendab aga kaitset välise sekkumise eest.

De facto riikide puhul on tegu seega üksustega, kellel on reeglina olemas sisemine suveräänsus. Siiski, sellest üksi ei piisa ning vajalik on ka välimine suveräänsus.

De facto riigi definitsioon

Olles korduvalt tunnustamata riike maininud, pole me siiski veel käsitlenud seda, mida tunnustamata riigi all täpselt silmas peetakse. De facto riikide teema tõi akadeemilisse kirjandusse esimesena Scott Pegg raamatus „International Society and the De Facto State“ (1998). Pegg (1998: 26) toob välja mitu tingimust, millele tunnustamata riik peab vastama, et ta eristuks teistest mitteriiklikest üksustest. Esimese tingimusena mainib Pegg (1998: 26), et de facto riigil peab olema poliitiline organisatsioon, mis on võimule tulnud kohalike jõupingutuste abil. Teiseks peab de facto riigi valitsus omama elanikkonna toetust. Kolmandaks peab riik olema võimeline riigi elanikele osutama kindlaks määratud territooriumil teenuseid mingi kindla perioodi jooksul. Lisaks sellele peab olema de facto riik võimeline astuma suhetesse teiste omasuguste riikidega. Samuti peab tunnustamata riik olema huvitatud tunnustuse saamisest rahvusvahelise üldsuse poolt ning selle poole püüdlema.

Lisaks Peggile saab tunnustamata riigi mõistet laiendada ka Nina Casperseni (2011) kaudu. Caspersen (2011: 337-338) käsitleb de facto riiki riigina, kes „on saavutanud de facto iseseisvuse sageli läbi sõjategevuse ning kontrollib enamikku alast, millel riik tegutseb“. Ta (2011: 338) jätkab, et „samuti on need riigid olnud huvitatud de jure iseseisvuse saamisest, kuid pole sellest hoolimata suutnud seda saavutada või saanud tunnustuse vaid mõnede riikide poolt“. Viidates Krasnerile ning Holstile, võib öelda, et de facto riikidel puudub täielik suveräänsus, mistõttu on suveräänsuse puudumine ka märk demokraatia puudumisest.

Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva töö eesmärk on analüüsida, kas ja kuidas mõjutab de facto riigi staatus riigi demokratiseerumist.

Kuna töö eesmärk koosneb kahest osast, on ka analüüsi osa käesolevas töös kahetasandiline. Kõigepealt analüüsitakse Freedom House'i demokraatiaindeksi alusel, kas tunnustamata riikide demokratiseerumine on üldse võimalik ehk mida ütleb

demokraatiaindeks neis riikides toimivate protsesside kohta. Analüüsi teine blokk keskendub sellele, kuidas de facto riigid on demokratiseerunud või demokratiseerumas ehk välja tuuakse võrdlus tunnustatud riikidega.

Uurimisküsimused

Käesolevas töös leitakse vastus kolmele uurimisküsimusele:

- Kas de facto riigid on võimelised demokratiseeruma?
- Kuidas demokratiseeruvad tunnustamata riigid võrreldes teineteisega?
- Kuidas demokratiseeruvad de facto riigid võrreldes tunnustatud riikidega ehk missugused demokratiseerumise eelduste kombinatsioonid viivad tunnustamata ja tunnustatud riigid demokraatiasse?

II Analüüsimeetod ja valim

Käesoleva töö näol on tegu võrdleva uuringuga selle üldises mõttes. Osaliselt on töö ka kvantitatiivne, kuna demokratiseerumise eeldused on viidud autori poolt kvantitatiivsele kujule.

Uurimismeetodina kasutatakse sarnaste juhtumite meetodit (inglise keeles *most similar systems design* ehk MSSD). Antud meetodi sobivus uurimisprobleemi lahendamiseks on eeskätt sobiv juba püstitatud uurimisprobleemidest lähtudes. De facto staatuse näol on antud juhul tegu sõltumatu muutujaga. Võimalikult sarnaseid juhtumeid (nii de facto riike kui tunnustatud riike) kõrvutades on võimalik kindlaks teha, kas just de facto staatus on see, mis riigi demokratiseerumist mõjutab (Landman 2008).

Lisaks nimetatud võrdlevale uurimismeetodile MSSDle on töösse kaasatud ka QCA ehk Qualitative Comparative Analysis, mis võimaldab analüüsida lähemalt, missugused muutujate kombinatsioonid võimaldavad viia analüüsitava riigid demokraatiasse ning missugused mitte.

Meetodi tööpõhimõte on lihtne: esiti sarnaseid juhtumeid vaadates tuuakse nende vahel omakorda välja erinevused ning pannakse kokku tötabel. Seejärel saab tötabeli alusel koostada Tosmana arvutiprogrammi kasutades Venni diagrammi, mis võimaldab leida erinevaid kombinatsioone ning nende alusel vastata töö põhiküsimusele.

Valimi moodustamine

Valimi moodustamise põhikriteerium oli riikide võimalikult suur sarnasus teineteisega. Kuna maailmas on pea 200 riiki, on mõttekas tõmmata valikute ringi koomale. Selleks lähtuti kahest laiemast aspektist: riigi iseseisvumise aastast ning riigi rahvaarvust.

- Riigi sünniaasta puhul on de facto riikide puhul silmas peetud nende iseseisvumise väljakuulutamise aastat, tunnustatud riikide puhul ÜRO liikmeks arvamise aastat. Vastavad andmed võttis siinkirjutaja de facto riikide puhul riigi ametlikult koduleheküljelt, tunnustatud riikide puhul ÜRO koduleheküljelt.
- Riigi rahvaarvu silmas pidades lähtuti eeskätt tunnustamata riikide rahvaarvust. Kuna tegu on maailma mastaabis väga väikeste riikidega, võeti aluseks väikeriigi

kontseptsioon. Väikeriikide temaatika on olnud akadeemilises kirjanduses aktiivselt alates 50ndatest (Crowards 2002: 143). Kõige tüüpilisem väikeriigi defineerimise viis ongi olnud riigi rahvaarvu järgi. Ka see on aastakümnete jooksul üsnagi palju varieerunud. Näiteks kirjutab Crowards (2002), et 50ndatel ja 60ndatel loeti väikeriigiks riiki, kus elas 10-15 miljonit elanikku, 70ndatel ja 80ndatel langes väikeriigi piir viie miljoni elanikuni, 90ndatel 1,5 miljoni elanikuni. Hoolimata erinevatest käsitlustest on valdavaks jäänud siiski 10 miljoni elaniku piir (Crowards 2002). Sellest lähtutakse ka käesolevas töös.

Seega kokkuvõtlikult kaasame valimisse kõik praegu eksisteerivad de facto riigid, kelle kohta on olemas vajaminevad usaldusväärsed andmed ning sinna juurde kaasame valimisse tunnustatud riigid, kes on iseseisvunud pärast 1980. aastat ja on väikeriigid (alla 10 miljoni elaniku).

Operatsionaliseerimine ning mõõdikud

Kuna käesolevas töös analüüsitakse muutujate kombinatsioone, on selle aluseks võetud dihhotoomne Booleani tötetabel. Seetõttu tuleb analüüsitavad riigid valitud tingimuste alusel kahte gruppi jaotada. Seega saavad riigid iga tunnuse juures tunnuse „1“ või „0“ (Rihoux ja Ragin 2009).

Järgnevalt ülevaade riikide jaotamisest tötetabelisse demokratiseerumise eelduste põhjal.

- *SKP per capita*. Kuna ühtset „rikka riigi“ definitsiooni leida ei õnnestunud, kasutatakse riikide selekteerimiseks Maailmapanga riikide nelja gruppi jaotamist. Selle alusel (Maailmapank 2014):
 - Madalala sissetulekuga – SKP per capita 1035 USD per capita või alla selle
 - Madalam keskmine sissetulek – SKP per capita 4036 USD per capita või alla selle
 - Keskmine sissetulek – SKP per capita üle 4036 USD kuni 12 616 USD per capita
 - Kõrge sissetulek – SKP per capita on suurem kui 12 616 USD per capita

SKP *per capita* alusel võib näha, et käesolevas töös käsitletavat näidet kuuluvad kolme gruppi – madalalam keskmine sissetulek, keskmine sissetulek ja kõrge sissetulek. Rikka ning vaese riigi piiri tõmbamisel lähtutakse Maailmapanga liigitusest ning aluseks võetakse SKP *per capita* 4036 USD. Seega: 1 – SKP on suurem või võrdne kui 4036 USD, 0 – SKP on väiksem kui 4036 USD.

- Religioosne pluralism. Töös on religioosse pluralismi mõõdikuna kasutatud religioosse mitmekesisuse indeksit (*religious diversity index* ehk RDI). Religioosse mitmekesisuse indeksit esitatakse skaalal 0-10, kus 0 märgib täielikku religioosset homogeensust, 10 aga täielikku mitmekesisust (Pew Research Center 2014). Religioosse mitmekesisuse indeksit arvutatakse kolmeastmelisena (Pew Research Center 2014):
 - Indeksi arvestamisel arvestatakse kuni kaheksa religioosse grupi esindatust riigis. Indeksi leidmise esimese astmena võetakse iga religioosse grupi osakaal ning tõstetakse see ruutu ning seejärel arvutatakse saadud tulemuste summa. Summa peab jääma vahemikku 1250-10 000. 1250 märgib maksimaalset religioosset heterogeensust.
 - Teise etapina lahutatakse saadud tulemus 10 000st. 10 000 märgib täielikku religioosset homogeensust. Eelmisest punktist lähtuvalt $10\,000 - 1250 = 8750$, kus 8750 märgib maksimaalset võimalikku religioosset erisust kui kõiki kaheksat gruppi on arvestatud.
 - Selleks, et RDI paigutada skaalale 0-10, jagatakse saadud tulemus 875ga. Kui kogu populatsioon kuulub ühte religioossetesse gruppi, on tulemuseks $0:875 = 0$. Mida suurem on tulemus 0-10 skaalal, seda suurem on religioosne mitmekesisus.

Andmed analüüsitava riikide religioosse mitmekesisuse kohta on saadud Pew Research Centeri koduleheküljelt, tunnustamata riikide puhul on lähtudes viimase kättesaadava rahvaloenduse tulemustest ning seejärel RDI ise välja arvutatud¹.

¹ Kuna Mägi-Karabahi valitsuse kodulehel olid kirjas üksnes riigis esindatud religioossed grupid, mis kontrollimisel võrdusid Armeenia omadega, on Mägi-Karabahi puhul kasutatud RDI-na sama indeksit, mis Armeenia puhul.

Pew Research Centeri kodulehel (2014) on riigid religioosse mitmekesisuse põhjal jaotatud nelja gruppi (madal, keskmine, kõrge ja väga kõrge religioosne mitmekesisus). Käesolevas töös analüüsitavad riigid jaotuksid nimetatud skaala põhjal madala, keskmise ja kõrge religioosse mitmekesisusega riikide sekka.

Analüüsitavate riikide kahte gruppi jaotamiseks on lähtutud Pew Research Centeri riikide jaotust. Seal jagatakse riigid nelja gruppi: madal religioosne mitmekesisus (tulemus 0-2,9), keskmine religioosne mitmekesisus (3-5,4), kõrge religioosne mitmekesisus (5,5-6,9) ning väga kõrge religioosne mitmekesisus (7-10). Lähtutud on kahe grupi vahelisest lävendist ehk 5,4st, seega: 1 – religioosse mitmekesisuse indeks on suurem või võrdne 5,4ga, 0 - religioosse mitmekesisuse indeks on väiksem kui 5,4.

- Urbaniseerumine. Kuna ühtset mõistet urbaniseerunud ühiskonnale leida ei õnnestunud, on lähtutud uurija enda otsusest riigid urbaniseerunuks või mitteurbaniseerunuks liigitada, mistõttu: 1 – 50% või enam elab linnas, 0 – linnas elab alla 50% elanikest.
- Järgmiseks riigi tunnustatus. 1 – tunnustatud riik ehk on ÜRO liige, 0 – tunnustamata riik ehk riik ei kuulu tunnustatud riikide hulka ja seega ÜRO liikmete hulka.
- Viimaks demokratiseerumine, mille analüüsimisel lähtutakse Freedom House'i 2015. aasta demokratiseerumise indeksist.

Antud näitete puhul esineb nii mittevabu riike kui ka osaliselt vabu ja vabu riike. Selle töö raames paigutatakse ühte gruppi vabad ja osaliselt vabad riigid, eraldi grupi moodustavad mittevabad riigid. Taoline liigitus on tehtud uurija enda otsusest lähtuvalt põhjendusel, et osaliselt vabade riikide grupp kujutab endast justkui üleminekutsooni, mistõttu on mõistlik paigutada sellised riigid ühte gruppi vabade riikidega. Mittevabade riikide puhul on tegu aga eraldi grupiga, kelle poliitiline areng alles peab jõudma nii-öelda üleminekutsooni. Lähtuvalt sellest: 1 – osaliselt vaba riik või vaba riik, 0 – mittevaba riik.

Valimist välja jäetud de facto riigid

Kuna käesoleva töö seisukohast on väga oluline, et analüüsitavad andmed oleksid kättesaadavad ning ammendavad, oli mitmete tunnustamata riikide puhul neid andmeid keerukas leida. Probleemaatiliseks osutus andmete leidmine Somaalimaa, Lõuna-Osseetia ning Lääne-Sahara kohta andmete leidmine. Seetõttu neid käesoleva töö analüüsi kaasata ei saa.

Lõuna-Osseetia ning Lääne-Sahara käsitlemise puhul tasub ära märkida ka, et sageli vaadeldakse neid riike kui oma territooriumi üle kontrolli mitte omavaid üksuseid. Lääne-Sahara puhul on see eriti ilmne – valitsus on eksiilis ning Lääne-Sahara territooriumi kontrollivad Maroko ning Polisario ehk Lääne-Sahara iseseisvumisliikumine (CIA World Factbook Lääne-Sahara 2015). Seega pole täidetud eespool toodud Casperseni (2011) tingimus de facto riigist ehk „riik peab kontrollima enamikku alast, millel ta tegutseb“.

Kontrolli territooriumi üle saab välja tuua ka Lõuna-Osseetia puhul. Lõuna-Osseetia laiem eesmärk pole iseseisvus, vaid liitumine Venemaaga, sest „sest Venemaa koosseisu kuulub ka Põhja-Osseetia vabariik, kus elab enamik osseete“ (Suhhov 2008). Tänavu aasta märtsis sõlmis Lõuna-Osseetia liidulepingu Venemaaga, millega seoses „võtab Venemaa endale kohustuse kaitsta enklaavi, kuhu Moskva on alates 2008. aasta augustisõjast Gruusiaga paigutanud tuhandeid sõdureid“ (Postimees Online 2015).

Samuti ei kaasata käesolevasse töösse Taiwanit, kuna ta on võrreldes teiste tunnustamata riikidega väga erinev. Nimelt kuulus Taiwan ehk Hiina Vabariik kuni 1971. aastani ÜRO Julgeolekunõukokku ja vahetati siis vastavalt ÜRO Peaassamblee resolutsioonile nr. 2758 kõigis ÜRO üksustes Hiina RV poolt välja (Allkivi ja Marques 2006: 12). Taiwanilt võeti sellega ka tunnustus.

Tabel 1. Kokkuvõttev tabel. Veerude selgitused: SKP per capita – sisemajanduse kogutoodang ühe inimese kohta aastas USA dollarites; RELIGIOOSNE PLURALISM – religioosse mitmekesisuse indeks (RDI) 0-10 skaalal; URBANISEERUM – urbaniseerunute ehk linlaste osakaal kogurahvastikust; TUNNUSTAMINE – riikide tunnustamine ehk kas riik on ÜRO liige või mitte.

RIIK	SKP per capita (USD)	RELIGIOOSNE PLURALISM	URBAN.	TUNNUST.	DEMOKRAT.
Abhaasia	3000	6,8	49	ei	osaliselt vaba
Mägi-Karabahn	2581	0,3	70,8	ei	osaliselt vaba
Põhja-Küpros	16 158	4,1	55	ei	vaba
Transnistria	2000	1,9	68	ei	mittevaba
Lõuna-Sudaan	1900	6	17	jah	mittevaba
Ida-Timor	4829	0,1	29,6	jah	osaliselt vaba
Namiibia	5439	0,6	42	jah	vaba
Usbekistan	3048	0,7	36,2	jah	mittevaba
Tadžikistan	2247	0,7	26,5	jah	mittevaba
Armeenia	6128	0,3	63	jah	osaliselt vaba
Eritrea	549	5,4	21,3	jah	mittevaba
Belize	4796	2,6	45	jah	vaba
Saint Vincent ja Grenadiinid	6348	2,4	49	jah	vaba
Bosnia ja Hertsegovina	4517	6	48	jah	osaliselt vaba
Horvaatia	13 104	1,4	58	jah	vaba
Gruusia	3632	2,3	53	jah	osaliselt vaba
Läti	13 773	5,7	68	jah	vaba
Leedu	13 984	2,1	67	jah	vaba
Moldova	2 063	0,6	53	jah	osaliselt vaba
Makedoonia	4 548	5,6	59	jah	osaliselt vaba
Tonga	4 429	0,3	23	jah	vaba
Montenegro	6 514	4	63	jah	vaba

Serbia	11 000	1,6	56	jah	vaba
--------	--------	-----	----	-----	------

III Tulemused

Käesoleva töö tulemused esitatakse kahes alapeatükis. Esimeses alapeatükis analüüsitakse, kas tunnustamata riigid on võimelised demokratiseeruma, teises alapeatükis analüüsitakse, kuidas tunnustamata riigid demokratiseeruvad võrreldes tunnustatud riikidega ning missugused demokratiseerumise eelduste kombinatsioonid viivad riigid demokraatiasse.

Tunnustamata riigid demokratiseerujatena

Käesolevas töös analüüsitakse nelja tunnustamata riiki: Abhaasiat, Transnistriat, Mägi-Karabahhi ja Põhja-Küprost. Nimetatud riikide võimalikku demokratiseerumist analüüsitakse Freedom House'i demokraatiaindeksi põhjal. Vaatluse alla võetakse viimase kolme aasta demokraatiaindeks ning selle muutumine osiste kaupa.

Ülevaade Freedom House'i demokraatiaindeksist

USA valitsuse poolt rahastatav Freedom House annab igal aastal välja erinevaid raporteid, millest maailma vabaduse indeksi raport on üks vanemaid. Esimene taoline raport anti välja 1972. aastal (Freedom House'i kodulehekülg 2015). 2015. aasta raportis on analüüsitud 195 riiki ning 15 territooriumit. Iga riik või territoorium on analüüsi tulemusena pälvinud kaks skaalal 1-7 ulatuvat skoori, millest 1 märgib täielikku vabadust ning 7 täielikku mittevabadust. Kaks skoori baseeruvad omakorda 25 väiksemal mõõdikul. Kokku võttes jaotab Freedom House riigid kolme kategooriasse: vaba (*free*), osaliselt vaba (*partly free*) ja mittevaba (*not free*).

Järgnevalt ülevaade töös analüüsitud tunnustamata riikide käekäigust Freedom House'i järgi.

Abhaasia

Freedom House on Abhaasia viimase kolme aasta olukorra hinnanud osaliselt vabaks (Freedom House 2013, 2014, 2015). 2013. aasta raportis seisab, et võrreldes 2011. aastaga on Abhaasias toimunud demokraatlikud muudatused, viidatakse 2012. aasta märtsis toimunud parlamendivalimistele, kus lubati kandideerida ka üksikkandidaatidel,

kes pole seotud valitsusse või opositsiooni kuuluvate parteidega (Freedom House 2013: 7-8).

Kõigil kolmel vaadeldaval aastal annab Freedom House Abhaasia poliitiliste vabaduste hinnanguks 4 punkti, isikuvabaduste hinnanguks 5 punkti.

Mägi-Karabahh

Sarnaselt Abhaasiaga edenes ka Mägi-Karabahhi demokraatlik areng just 2012. aastal. Võrreldes aasta varasemaga hindas Freedom House Mägi-Karabahhi vabaduse indeksi „mittevabalt“ „osaliselt vabale“, tuues põhjuseks 2012. aasta juulis peetud presidendivalimised, kus oli võistlustules mitu kandidaati (Freedom House 2013: 8). Järgneval kahel aastal pole Freedom House oma hinnangut Mägi-Karabahhist muutnud.

Poliitiliste ja isikuvabaduste seisukohalt hindab organisatsioon Mägi-Karabahhi mõlemas aspektis 5 punkti vääriliseks ning pole seda muutnud viimased kaks aastat (Freedom House 2014, 2015).

Põhja-Küpros

Põhja-Küpros on analüüsitavaatest tunnustamata riikidest kõige vabam ja demokraatlikum. Viimsel kolmel aastal on organisatsioon hinnanud nii poliitilised kui ka isikuvabadused kahele punktile, mis viitab, et tegu on vaba riigiga (Freedom House 2013, 2014, 2015).

Transnistria

Transnistria on käesoleva töö riikidest ainus mittevaba riik. Freedom House oma raportites Transnistria arengute kohta ühtegi kommentaari pole andnud, piirdutud on üksnes hindelise hinnanguga. Freedom House hindab Transnistria poliitilised kui ka isikuvabadused 6 punktile (Freedom House 2013, 2014, 2015).

Lähtudes eelnevast, on siinkirjutaja seisukohal, et tunnustamata riigid on võimelised demokratiseeruma, kuna ühest küljest ei välista tunnustamatus demokraatlike arengute mittevõimalikkusele, teisalt viitab Freedom House nii Abhaasia kui Mägi-Karabahhi näol demokraatlikele muudatustele. Transnistria näol on tegu küll erandiga, ent ka selle

riigi puhul ei saa täielikult välistada võimalike demokraatlike arengute edenemist. Põhja-Küprose näol on tegemist juba demokraatliku riigiga, mistõttu ei vaja tõestamist, et see riik on demokratiseerumisvõimeline. Seega saab vastuse ka esimene uurimisküsimus ehk tunnustamata riigid on võimelised demokratiseeruma.

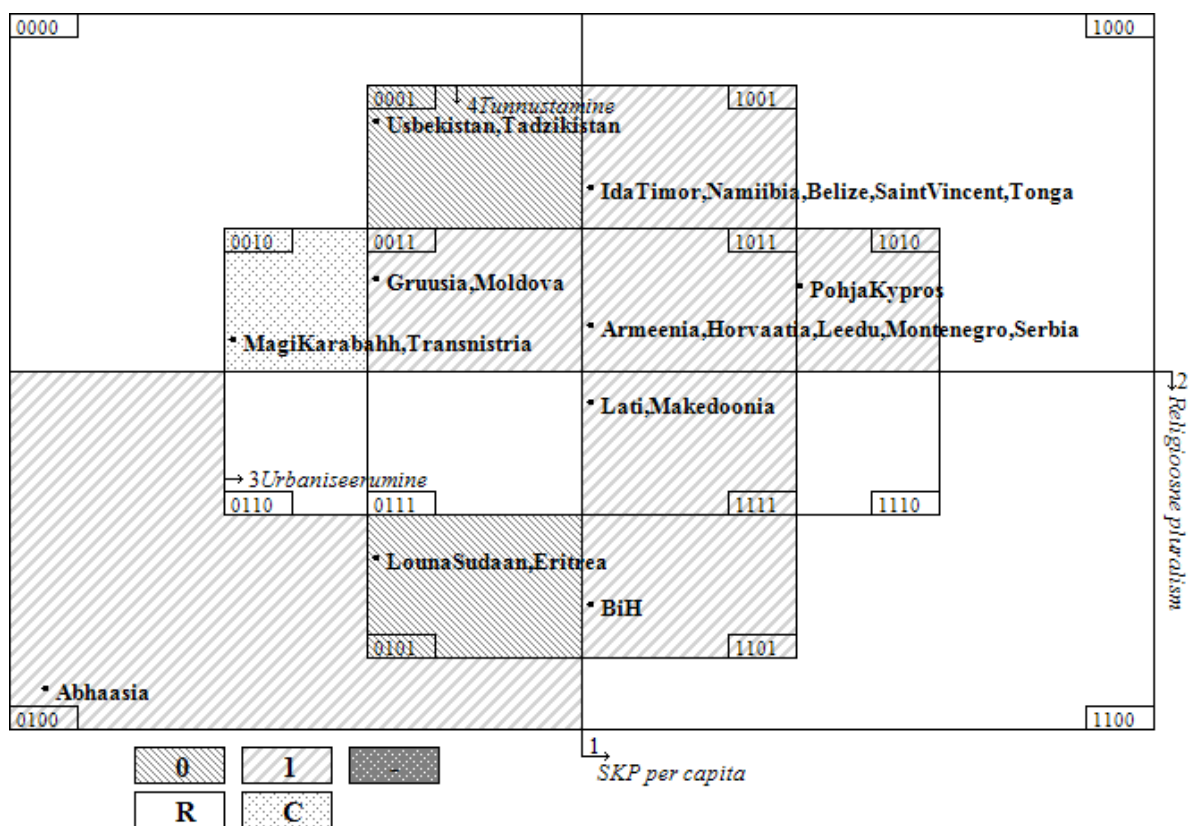
Tunnustamata ja tunnustamata riikide tee demokraatiasse

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse, kuidas demokratiseeruvad tunnustamata riigid võrreldes tunnustatud riikidega ning missugused demokratiseerumise eelduste kombinatsioonid viivad riigid demokraatiasse.

Tabel 2. Booleani tötabel, mis on aluseks Venni diagrammi koostamisele.

RIIK	SKP <i>per capita</i> (USD)	RELIGIOOSNE PLURALISM	URBAN.	TUNNUST.	DEMOKRAT.
Abhaasia	0	1	0	0	1
Mägi-Karabahh	0	0	1	0	1
Põhja-Küpros	1	0	1	0	1
Transnistria	0	0	1	0	0
Lõuna-Sudaan	0	1	0	1	0
Ida-Timor	1	0	0	1	1
Namiibia	1	0	0	1	1
Usbekistan	0	0	0	1	0
Tadžikistan	0	0	0	1	0
Armeenia	1	0	1	1	1
Eritrea	0	1	0	1	0
Belize	1	0	0	1	1
Saint Vincent ja Grenadiinid	1	0	0	1	1
Bosnia ja Hertsegovina	1	1	0	1	1
Horvaatia	1	0	1	1	1
Gruusia	0	0	1	1	1

Läti	1	1	1	1	1
Leedu	1	0	1	1	1
Moldova	0	0	1	1	1
Makedoonia	1	1	1	1	1
Tonga	1	0	0	1	1
Montenegro	1	0	1	1	1
Serbia	1	0	1	1	1

Joonis 1. Booleani t etabeli alusel koostatud Venni diagramm. Diagrammi selgitus: „0“ – tulemus puudub; „1“ – tulemuse olemasolu; „-,-“ - tulemus pole oluline; „R“ – loogilised  ulej agid; „C“ – vastuolu tulemuses.

Venni diagrammi t op him ttest

Venni diagramm on oma nime saanud diagrammi v lajat otaja John Venni j rgi, kes tutvustas Venni diagramme esmakordselt 1880. aastal (Ruskey ja Weston 2005). Venni

diagrammid võimaldavad kujutada erinevate vaatlusaluste juhtumite omavahelisi suhteid (Stapel 2014). Käesoleva töö seisukohast lähtudes tähendab see, et Booleani tabel ning Venni diagramm võimaldavad meil leida ja analüüsida kombinatsioone, mis viivad või ei vii töösse kaasatud juhtumeid demokraatiasse. Enne analüüsini jõudmist põgusalt diagrammi tööpõhimõttest.

Ülal oleva diagrammi all näeme legendi, mis viitab tabeli tulemi osale. „0“ ehk kitsad triibud viitab, et tulemi puudub, antud töö kontekstis, et riik pole demokraatlik. Tulemus „1“ ehk laiad triibud viitab tulemuse olemasolule, antud töö kontekstis, et ehk riik või riigid on demokraatlikud. „-“, viitab, et tulemus pole oluline, niisuguseid juhtumeid ülal olevas tabelis ei leidu. Täpiline kast viitab aga „C“-le, mis tähendab vastuolu (inglise keeles *contradictory*) ehk samade demokratiseerumise eelduste põhjal on tulemus (demokratiseerumine) erinev, ühel juhul on riik demokraatlik ning teisel juhul mitte (käesoleva töö kontekstis Transnistria ning Mägi-Karabahhi näide).

Peale selle on iga kast varustatud neljanumbrilise koodiga, mis viitab tulemustele nelja muutuja lõikes (SKP *per capita*, religioosne pluralism, urbaniseerumine ja tunnustamine). Vaatame näiteks Abhaasiat, kes paikneb üksi kastis 0100. See viitab, et SKP *per capita* eest sai Abhaasia hindeks 0, religioosse pluralismi eest 1 ning urbaniseerumise ja tunnustamise eest 0. Tulemuseks on, et Abhaasiat võib lugeda demokraatlikuks riigiks, kuna riik asub diagrammil laiade triipudega kastis.

Tabeli kirjeldus

Olles põgusalt tutvunud Venni diagrammi tööpõhimõttega, on sobilik jätkata tabeli põhjalikuma lahtiharutamisega.

Tulemus „0“ - demokraatia puudumine

Venni diagrammi põhjal näeme, et kahte kombinatsiooni arvestades oleme tulemuseks saanud demokraatia puudumise, tabelisse on see märgitud 0-iga.

Kombinatsioon 0001 tähendab, et Usbekistani ja Tadžikistani puhul on täidetud vaid tunnustamise nõue, ülejäänud kolm näitajat SKP *per capita*, religioosne pluralism ning urbaniseerumine saavad hindeks nulli.

Usbekistani ja Tadžikistani näol on käesoleva töö kontekstis tegu vaeste riikidega, kelle SKP per capita on üsnagi sarnane (Tadžikistani puhul 2247 USA dollarit, Usbekistani puhul 3048 USA dollarit) (CIA World Factbook Tadžikistan 2015; CIA World Factbook Usbekistan 2015). Kuna eespool olime rikka riigi mõõdupuuks määranud 4036 dollarit per capita, siis jäävad mõlemad riigid sellele alla. Lisaks sellele kuuluvad mõlemad riigid Maailmapanga (2014) arvestuses madalama keskmise sissetulekuga riikide hulka.

Lisaks sarnanevad riigid ka religioosse mitmekesisuse indeksi poolest. Mõlemad riigid on religioosselt homogeenised, RDI on mõlema puhul 0,7 (Pew Research Center 2014). Sellega kuuluvad nad Pew Research Centeri hinnangul madala religioosse mitmekesisusega riikide hulka.

Usbekistan ja Tadžikistan pole lisaks sellele ka urbaniseerunud riigid. Urbaniseerunud riigi mõõdupuuks on võetud käesolevas töös 50% ehk pool elanikkonnast elab linnas. Usbekistani puhul elab linnas 36,2% elanikkonnast, Tadžikistani puhul pea 10% võrra vähem ehk 26,5% elanikkonnast (CIA World Factbook Tadžikistan 2015; CIA World Factbook Usbekistan 2015).

Kombinatsioon 0101 tulemuseks on samuti demokraatia puudumine ehk tabelis vastab sellele väärtus „0“. Nendele tingimustele vastavad Lõuna-Sudaan ning Eritrea, kes mõlemad on tunnustatud riigid. Sarnaselt Usbekistani ja Tadžikistaniga on tegu vaesete riikidega, Lõuna-Sudaani SKP per capita on 1900 USD ning Eritrea puhul kõigest 549 USD (CIA World Factbook Lõuna-Sudaan 2015; CIA World Factbook Eritrea 2015). Seega jäävad mõlemad kaugemale töös seatud rikka riigi mõõdupuust. Maailmapanga jaotuse põhjal kuuluvad nad madalama keskmise sissetulekuga riikide (Lõuna-Sudaani puhul) ning madala sissetulekuga riikide hulka (Eritrea puhul).

Erinevalt Usbekistanist ning Tadžikistanist täidavad Lõuna-Sudaan ja Eritrea ka religioosse mitmekesisuse tingimust. Eritrea RDI indeksiks on 5,4 ning Lõuna-Sudaani puhul 6 (Pew Research Center 2014). Pew Research Centeri mõõdikute abil seadsime religioosselt mitmekesise riigi mõõdupuuks indeksi 5,4. Näeme, et täpselt selle tulemuse sai Eritrea, Lõuna-Sudaani puhul on tulemus mõnevõrra suurem. Eritrea kuuluks Pew Research Centeri (2014) hinnangul keskmise religioosse mitmekesisusega riikide hulka, Lõuna-Sudaan aga kõrge religioosse mitmekesisusega riikide hulka.

Urbaniseerumise osakaal on Lõuna-Sudaanis ja Eritreas madalam kui Usbekistanis ja Tadžikistanis. Eritreas on linnastunud üksnes 21,3% elanikkonnast, enamik elanikkonnast on nomaadid (CIA World Factbook Lõuna-Sudaan 2015; CIA World Factbook Eritrea 2015; World Health Organization 2007). Lõuna-Sudaanis on urbaniseerunud veelgi vähem, ainult 17% elanikkonnast (CIA World Factbook Lõuna-Sudaan 2015).

Nende nelja riigi puhul selgub, et tegu on tunnustatud riikidega. Usbekistan, Tadžikistan, Eritrea ning Lõuna-Sudaan on Freedom House'i andmeil mittevabad riigid (Freedom House 2015).

Mis puutub demokratiseerumisse, siis tundub, et neid kahte kombinatsiooni vaadates mängib olulist rolli riigi rikkus ning urbaniseerumine. Kui tegu on vaesete riikidega, kus on ka urbaniseerumise tase madal, on suurem tõenäosus, et riik pole demokraatlik.

Tulemus „1“ – demokraatia olemasolu

Järgnevalt analüüsitakse kombinatsioone, mis Venni diagrammi vaadates annavad tulemuseks demokratiseerumise ehk „1“. Venni diagrammi vaadates selgub, et neid kombinatsioone on seitse.

Tabeli ülaosast leiame **kombinatsiooni 1001**, kus on esindatud Ida-Timor, Namiibia, Belize, Saint Vincent ja Grenadiinid ning Tonga. Tegude on tunnustatud riikidega.

Nimetatud kombinatsiooni üksikasjalikult lahti harutades leiame, et tegu on käesoleva töö seisukohast rikaste riikidega, kes Maailmapanga (2014) liigitust arvestades kuuluvad keskmise sissetulekuga riikide hulka.

Religioosse pluralismi ning urbaniseerumise mõttes on riigid hindeks saanud aga „0“ ehk pole selle töö seisukohast võttes ei religioosselt mitmekesised ega urbaniseerunud riigid. Religioossust arvesse võttes on tegu usuliselt üsna homogeensete riikidega, religioossuse indeks varieerub antud riikide puhul skaalal 0,1-2,6 ehk riigid kuuluvad Pew Research Centeri madala religioosse koosseisuga riikide hulka (Pew Research Center 2014). Mõnevõrra märkimisväärsamad on erisused linnastumise puhul. Väikseima linnastumise osakaaluga on sellesse kombinatsiooni kuuluvast viiest riigist Tonga, kus vaid 23% elanikest elab linnastunud aladel, ent suurima linnastunud elanikkonnaga riik on Saint Vincent ja Grenadiinid, kus 49% elanikest elab linnas (CIA

World Factbook Tonga 2015; CIA World Factbook Saint Vincent ja Grenadiinid 2015). Seega võib öelda, et kui religioosse pluralismi seisukohast olid riigid väga sarnased, siis linnastumise puhul mängib suurt rolli see, kuhu me oleme linnastumise piiri tõmmanud. Selles kontekstis jääb näiteks Saint Vincent ja Grenadiinid mitteurbaniseerunud piirkonda vaid seepärast, et üks protsent alla poole elanikest elab linnas. Sisuliselt võiks ju riiki siiski pidada linnastunud ühiskonnaks.

Demokratiseerumise seisukohast on nende riikide puhul tegu demokratiseerunud riikidega. 2015. aasta Freedom House'i demokraatiaraport on andnud Namiibiale, Belize'ile, Saint Vincent ja Grenadiinidele ja Tongale hindeks „vaba“ (skaalal 1-7 on riikide skoor 1 ja 2), Ida-Timor liigitub „osaliselt vabade“ riikide hulka, Freedom House annab hindeks „3“.

Järgnevalt analüüsimise **kombinatsiooni 0011**, kuhu kuuluvad Venni diagrammi põhjal Gruusia ning Moldova. Mõlema riigi andmeid vaadates leiame, et tegu on käesoleva töö kontekstis väga sarnaste riikidega.

Gruusia ning Moldova liigituvad mõlemad käesoleva töö seisukohalt mitterikaste riikide hulka, SKP per capita on vastavalt 3632 ning 2062 USA dollarit (CIA World Factbook Gruusia 2015; CIA World Factbook Moldova 2015). Maailmapanga liigitust arvestades kuuluvad mõlemad riigid madalama keskmise sissetulekuga riikide hulka.

Ka religioosset mitmekesisust arvestades on Gruusia ning Moldova üsna sarnased, mõlema puhul on tegu RDI skaalat silmas madala religioosse mitmekesisusega riikidega (Pew Research Center 2014). Eriti paistab see silma Moldova puhul, mis on usuliselt väga homogeenne riik (skoor 0,6).

Nii Gruusia kui Moldova on mõlemad urbaniseerunud riigid, mõlema riigi puhul elab 53% elanikkonnast linnas ehk tegu on urbaniseerunud riikidega (CIA World Factbook Gruusia 2015; CIA World Factbook Moldova 2015).

Nii Gruusia kui Moldova on tunnustatud riigid ning Freedom House (2015) paneb neile mõlemale nii poliitiliste kui isikuvabaduste puhul hindeks „3“ ehk tegu on osaliselt vabade riikidega.

Kombinatsiooni 1011 alla liigitub viis riiki: Armeenia, Horvaatia, Leedu, Montenegro ning Serbia.

Analüüsid esimesel viiel riigil SKP per capita, siis võime näha, et tegu on üsnagi eriilmeliste riikidega. Kuigi kõik viis liigituvad käesoleva töö kontekstis rikkaste riikide hulka, erinevad SKP-d ühe elaniku kohta riikide lõikes sisuliselt kahekordselt. Leedu ning Horvaatia on selle grupi kõige rikkamad riigid (SKP per capita vastavalt 13 984 ning 13 104 USD), Armeenia aga vaeseim (SKP per capita 6128 USD) (CIA World Factbook Leedu 2015; CIA World Factbook Horvaatia 2015; CIA World Factbook Armeenia 2015). Maailmapanga riikide liigitust arvestades oleks tegu keskmise sissetulekuga ning kõrge sissetulekuga riikidega.

Üsna mitmekesine on lugu ka religioosse mitmekesisuse seisukohalt. Antud viiest riigist on religioosselt homogeensem Armeenia (RDI 0,3), kõige mitmekesisem aga Montenegro, kes on Pew Research Centeri (2014) põhjal indeksi saanud „4“. Montenegro on ka sellest viiest grupist ainus, kes kuulub keskmise religioosse mitmekesisusega riikide hulka (Pew Research Center 2014). Seega võib öelda, et kuigi eespool on religioosselt mitmekesise riigi mõõdupuuks märgitud RDI 5,4, on antud riikide puhul tegu küll religioosselt homogeensete riikidega, ent grupi sees on varieeruvus siiski üsna suur.

Veidi üksmeelsemad on kombinatsiooni 1001 riigid seoses urbaniseerumisega. Tegemine on Selgelt urbaniseerunud riikidega, linnastunud elanike protsent varieerub 56-67 protsendi ulatuses.

Kõigi nimetatud gruppi kuuluvate riikide näol on tegu tunnustatud riikidega, Freedom House'i demokraatiaindeksi aluseks võttes on need riigid ka demokratiseerunud. Freedom House'i 2015. aasta demokraatiaraportit aluseks võttes on Horvaatia, Leedu, Montenegro ja Serbia näol tegu vabade riikidega. Neist kõrgeimad hinded poliitiliste ja isikuvabaduste puhul on saanud Leedu (vastavalt 1 ja 1 ehk kõrgeim hinne), järgneb Horvaatia (vastavalt 1 ja 2) (Freedom House 2015). Serbia on Freedom House'ilt saanud poliitiliste ja isikuvabaduste indeksi saanud „2“, Montenegro on Freedom House hinnanud poliitiliste vabaduste kohalt hinne „3“ vääriliseks, isikuvabadustega on lood veidi paremad, indeksi on saanud „2“. Armeenia skoorid on selles kontekstis kõige kõrgemad, poliitiliste õiguste hinne on „5“ ning isikuvabaduste hinne „4“ (Freedom House 2015).

Kombinatsiooni 1010 esindab üksinda Põhja-Küpros, mis on käesolevat analüüsi silmas pidades esimene tunnustamata riik.

Põhja-Küprose näol on tegu rikka riigiga, seda nii käsoleva töö rikaste ja mitterikaste riikide liigitust silmas pidades, kui ka Maailmapanga käsitlest lähtudes. SKP per capita 16 158 USD alusel liigitub Põhja-Küpros kõrge sissetulekuga riikide hulka (Cyprus.com 2015). Religiooselt pole Põhja-Küpros käsoleva töö seisukohast küll mitmekesine riik, ent Pew Research Centeri (2014) skaala puhul liigituks siiski keskmise religioosse mitmekesisusega riikide hulka (RDI arvutas siinkirjutaja ning sai indeksiks 4,1). Põhja-Küprose näol on tegu urbaniseerunud riigiga, enam kui pool elanikkonnast elab linnas. Freedom House (2015) hindab Põhja-Küprose vabaks riigiks, nii poliitiliste õiguste kui isikuvabaduste puhul antakse hindeks „2“.

Kombinatsiooni 1111 alt leiame kaks tunnustatud riiki – Läti ja Makedoonia.

Kuigi käsoleva töö seisukohast on nii Läti kui Makedoonia rikkad riigid, on kahe riigi erinevused SKPs per capita siiski mäekõrgused. Läti SKP per capita on 13 773 USD, Makedoonia puhul aga 4548 USD (CIA World Factbook Läti 2015; CIA World Factbook Makedoonia 2015). Mõlemad küll, tõsi, ületavad töös seatud rikka riigi mõõdupuud 4036 USD, ent Maailmapanga neljaastmelist liigitust vaadates kuulub Makedoonia siiski keskmise sissetulekuga riikide hulka, Läti aga kõrge sissetulekuga riikide hulka.

Religioosse mitmekesisuse puhul ollakse see-eest veidi sarnasemad, Läti RDI on Pew Research Centeri (2014) hinnangul 5,7 ehk tegu on kõrge religioosse mitmekesisusega riigiga, Makedoonia RDI on 5,6 ning seega kuulub ka see riik kõrge usulise mitmekesisusega riikide hulka.

Mõlema riigi puhul on tegu ka urbaniseerunud ühiskondadega, 68% Läti ja 59% Makedoonia elanikkonnast elab linnades.

Käsoleva töö kontekstis on nii Läti kui Makedoonia demokratiseerunud riigid. Freedom House'i hinnet lähemalt analüüsides selgub siiski, et Läti on hinnatud vabaks riigiks (nii poliitiliste õiguste kui isikuvabaduste hinne seistmepallisel skaalal on „2“), Makedoonia liigitub osaliselt vabaks riigiks – poliitiliste õiguste eest on Freedom House

hinnanud riiki 4 palli vääriliseks, isikuvabadustega on lood veidi paremad, hindeks on saadud „3“.

Venni diagrammi kaks viimast kombinatsiooni, mis viivad riigi demokraatiani, on 1101 ning 0100 ning neid mõlemat esindab üks riik.

Kombinatsiooni 1101 alla liigitub Bosnia ning Hertsegoviina, tegu on tunnustatud riigiga. Käesoleva töö kontekstis on Bosnia ja Hertsegoviina rikas riik, SKP per capita on 4517 USA dollarit (CIA World Factbook Bosnia ja Hertsegoviina 2015). Maailmapanga liigitust silmas pidades on tegu keskmise sissetulekuga riigiga. Bosnia näol on tegu religioosselt mitmekesise riigiga, riigi RDI on Pew Research Centeri (2014) andmeil 6 ehk tegu on kõrge usulise mitmekesisusega riigiga.

Veidi jääb Bosnial puudu sellest, et olla ka linnastunud ühiskond. 48% Bosnia ja Hertsegoviina elanikest elab linnades (CIA World Factbook Bosnia ja Hertsegoviina 2015). Tegu on küll alla poolega elanikkonnast, ent võib väita, et tegu on pigem statistilise näitajaga ehk teatud mõõndustega võib Bosniat lugeda praktikas tegelikult linnastunud ühiskonnas. Kuna käesolev töö on siiski üksnes numbrilistest väärtustest lähtuv, loetakse Bosnia siiski mittelinnastunud riikide hulka.

Bosnia ja Hertsegoviina on käesoleva töö kontekstis demokraatlik riik. Freedom House (2015) on hinnanud Bosnia osaliselt vabade riikide hulka: poliitilised õigused on saanud hindeks „4“ ning isikuvabadused „3“.

Viimane kombinatsioon, mis tuleb käsitlemisele, mis viib riigi demokraatiasse, on **0100** ning siia kuulub käesoleva töö järjekorras teine tunnustamata riik Abhaasia.

Abhaasia näol on tegu mitterikka riigiga, SKP per capita on üksnes 3000 USA dollarit (Caucasus Dialogues 2012). Selle tulemusega kuulub Abhaasia Maailmapanga liigitust silmas pidades madalama keskmise sissetulekuga riikide hulka. Abhaasia näol on tegu religioosselt mitmekesise riigiga, Pew Reseach Centeri (2014) jaotuse puhul kuulub ta kõrge religioosse mitmekesisusega riikide hulka (religioosse mitmekesisuse indeks on arvatud siinkirjutaja poolt) (Krylov 1998). Käesoleva töö kontekstis on Abhaasia küll mitteurbaniseerunud riik (49% elanikkonnast elab linnades), ent sisuliselt, nagu ka eelpool mitme riigi puhul mainitud, võib Abhaasia lugeda linnastunud riikide hulka. Käesoleva töö kontekstis seda siiski ei tehta, kuna lähtutakse numbrilistest näitajatest.

Freedom House on hinnanud Abhaasia osaliselt vabaks riigiks, andes poliitiliste õiguste puhul hindeks „4“ ning isikuvabaduste hindeks „5“.

Vastuolu tulemustes ehk „C“

Venni diagrammi vaadates näeme, et ühel juhul on tulemustes esinenud ka vastuolu ehk samadele tingimustele vastates on kahe riigi puhul tulemus siiski erinev.

Nendeks kaheks riigiks on tunnustamata riigid Mägi-Karabahh ning Transnistria. Venni diagrammist leiame nende riikide juurest **kombinatsiooni 0010**.

Nii Mägi-Karabahh kui Transnistria kuuluvad käesoleva töö kontekstis mitterikaste riikide hulka, Maailmapanga jaotuse järgi madalama keskmise sissetulekuga riikide hulka. SKP per capita on mõlemal riigil õigupoolest üsna sarnane: Mägi-Karabahhi oma 2581 USD per capita, Transnistria on mõnevõrra vaesem, sissetulek elaniku kohta on 2000 USA dollarit (Popescu 2012; Turkey Visit kodulehekülg 2015).

Veidi suurem on kahe riigi vaheline erisus religioosse mitmekesisuse seisukohalt. Transnistria RDI on siinkirjutaja arvutuste põhjal 1,9, Mägi-Karabahhi puhul kõigest 0,3 ehk viimase näol on tegu religioosselt väga homogeense riigiga (CIA World Factbook Armeenia 2015; minorityrights.com 2015). Siiski, mõlemad Pew Research Centeri (2014) jaotust silmas pidades madala religioosse mitmekesisusega riikide hulka.

Üsna sarnane on kahe riigi puhul ka linnastumise osakaal. Mägi-Karabahhi elanikkonnast elab linnades 70,8% elanikkonnast, Transnistria puhul on sama näitaja 69%.

Kuigi eelnevate näitajate puhul oli tegu kahe väga sarnase riigiga, siis ei hinda Freedom House neid demokraatia mõistes võrdselt. Freedom House on pannud Mägi-Karabahhile hindeks „osaliselt vaba“: poliitilised õigused ning isikuvabadused saavad hindeks „5“ (Freedom House 2015). Transnistria saab Freedom House’ilt mõlema näitaja ühe palli võrra madalamad hinded ehk seitsmepallilisel skaalal „6“.

Kuigi tulemus on käesoleva töö seisukohalt erinev ehk Mägi-Karabahhi loetakse demokratiseerunud riigiks ning Transnistriat mitte, on Freedom House’i demokraatiaindeksi lähemal analüüsimisel siiski näha, et tegu on üsna sarnaste riikidega. Freedom House annab poliitiliste vabaduste seisukohast Transnistriale 40st

punktist 10, Mägi-Karabahi sama näitaja on 40st punktist 12. Poliitilised vabadused, mis koosnevad omakorda kolmest alapunktist (valimiste protsess, poliitiline pluralism ja osalemine, valitsuse funktsioneerimine), on saanud üsnagi võrdseid hindeid. Nii Mägi-Karabahi kui Transnistria on poliitilise pluralismi ja osalemise eest saanud 16st punktist 5: mõlema riigi valimisi pole ausaks peetud (Freedom House Mägi-Karabahi 2014; Freedom House Transnistria 2014). Poliitiliste õiguste puhul on tegu ka kõige kaalukama alapunktiga. Nii valimisprotsess kui ka valitsuse funktsioneerimine on saanud Transnistria puhul ühe pügala võrra kehvema hinde kui Mägi-Karabahhil. Mõlema riigi suureks probleemiks peetakse korrupsiooni, mis pärsib riigi arengut (Freedom House Mägi-Karabahi 2014; Freedom House Transnistria 2014).

Isikuvabaduste puhul on Transnistria olukord märkimisväärselt kehvem kui Mägi-Karabahi oma. Freedom House'i hinnangu põhjal saab Mägi-Karabahi isikuvabaduste poolest 60st punktist 19, Transnistria sama näitaja on 14. Freedom House hindab kahte riiki võrdselt isikuõiguste kui personaalse autonoomia seisukohalt. Märkimisväärselt kehvem tulemus on Transnistria võrreldes Mägi-Karabahhiga aga õigusriigi seisukohast: Freedom House on andnud Mägi-Karabahhile 16st punktist 5, Transnistria sama näitaja on aga 2.

Eelnevat arvestades võib seega öelda, et kuigi käesoleva töö seisukohast on Transnistria ning Mägi-Karabahi lahterdatud demokratiseerumise mõttes erinevatesse lahtritesse, siis lähemal analüüsil selgub, et mitmes aspektis on tegu sarnaste riikidega ning ka demokratiseerumist arvestades võib nad sisuliselt siiski ühte patta panna. Antud juhul näeb siinkirjutaja, et ka Mägi-Karabahi on õigem lugeda mittedemokraatlike riikide hulka, sest kuigi ükski Freedom House'i näitaja pole Transnistria omadest kehvem, on kaks riiki nii mitmeski aspektis ühe pulga peal. Mõlemat riiki demokraatlike riikide hulka siinkirjutaja kindlasti ei paigutaks juba üksnes seetõttu, et Freedom House pole kumbagi riiki mitte üheski poliitiliste õiguste ega isikuvabaduste aspektis kõrgelt hinnanud, samuti seetõttu, et Transnistriat pole Freedom House kunagi ei vabaks ega osaliselt vabaks riigiks pidanud.

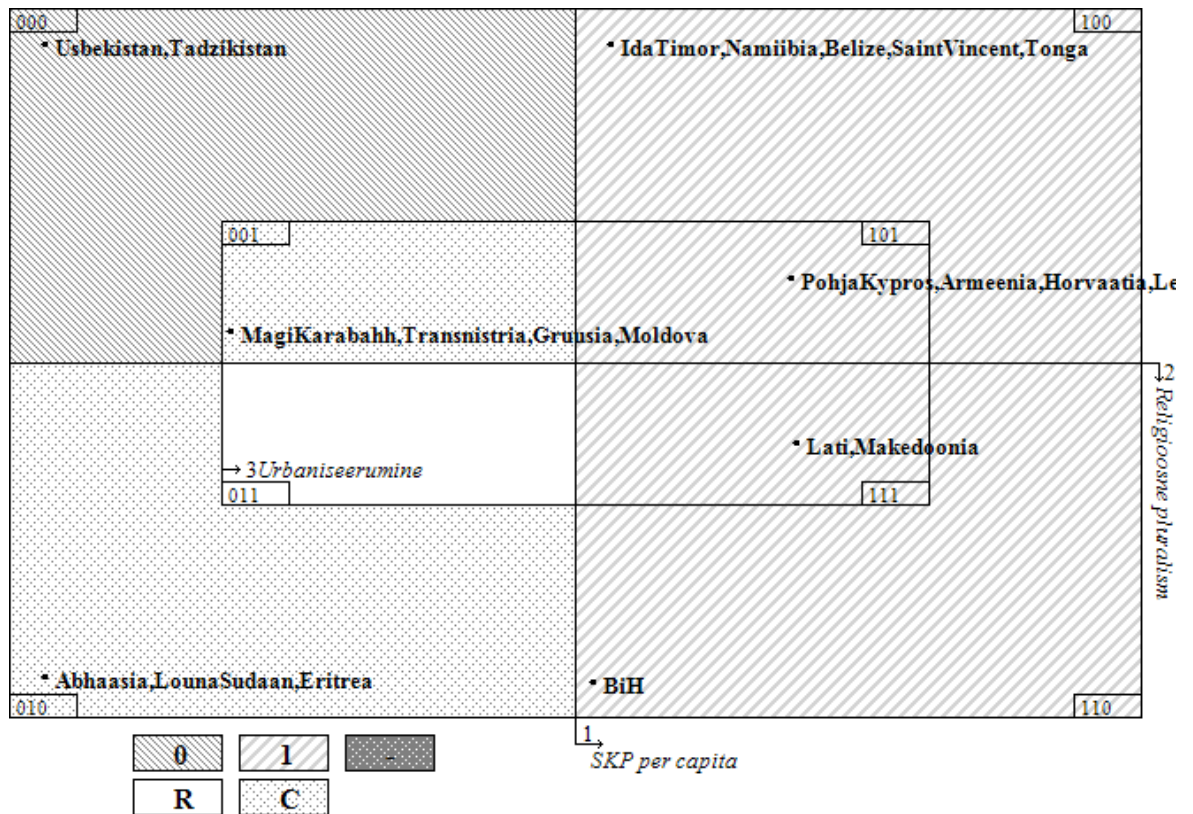
Johtuvalt eelnevast saame vastuse ka teisele uurimisküsimusele. Kui lähtuda üksnes Venni diagrammi põhjal tehtud analüüsist, siis võib väita, et kahe riigi teed

demokraatiasse on erinevad, hoolimata sellest, et valitud tunnuste põhjal on tegu väga sarnaste riikidega.

Teisalt, kuigi Transnistriat ei saa pidada demokraatlikuks riigiks pidada ei selle töö kontekstis ega ka Freedom House'i hinnangute alusel. Mägi-Karabahhi puhul on asi leidi vastandlikum: käesoleva töö kontekstis on tegu demokraatliku riigiga, kellele Freedom House on hinnanguks andnud „osaliselt vaba“, ent siiski ei ole ta Freedom House'i hinnanguid üksipulgi lahti harutades märkimisväärselt kõrgemate tulemustega kui Transnistria. Seega saab teatud mõõndustega öelda, et kahe riigi tee demokraatiasse võib olla sarnane, ent märkimisväärselt selgust selles siiski ei ole. Seega saab vastuse ka teine uurimisküsimus: ühtset teed demokraatiale on selle töö kontekstis raske hinnata.

De facto riikide ja tunnustatud riikide võrdlus

Käesoleva töö järgmine samm on analüüsida, kuidas demokratiseeruvad tunnustamata riigid võrreldes tunnustatud riikidega. Sellele küsimusele vastuse saamiseks jäetakse kõrvale tunnustamise tingimus ning analüüsitakse riike kolme tingimuse, SKP per capita, religioosne mitmekesisus ning urbaniseerumine, põhjal. Ka seda küsimust analüüsitakse Venni diagrammi abil.

Joonis 2. Tunnustatud ja tunnustamata riikide omavaheline võrdlus, olles välja jätnud tunnustamise tingimuse.

Tabeli kirjeldus

Nagu Venni diagrammist näha, võtame vaatluse alla seitse muutujate kombinatsiooni.

Tulemus „0“ – demokraatia puudumine

Demokraatia puudumise ehk tabelis tulemuse „0“ oleme saanud vaid ühe kombinatsiooni puhul. **Kombinatsioon 000** tähendab, et Usbekistani ning Tadžikistani puhul pole täidetud mitte ükski nõue: tunnused SKP per capita, religioosne pluralism ning urbaniseerumine saavad hindeks nulli.

Kahe riigi andmeid vaadates näeme, et tegu on Maailmapanga (2014) hinnangul madalama keskmise sissetulekuga riikidega ning käesoleva töö kontekstis paigutuvad Usbekistan ja Tadžikistan vaeste riikide sekka.

Lisaks on tegu religiooselt homogeensete riikidega, kellest alla poole elanikkonnast elab linnas.

Tulemus „1“ – demokraatia olemasolu

Demokraatia olemasolu ehk tabelis tulemus „1“ esines neljal juhul.

Kombinatsiooni 100 esindavad Ida-Timor, Namiibia, Belize, Saint Vincent ja Grenadiinid ning Tonga. Eelmise Venni diagrammi puhul nägime sama kombinatsiooni, mistõttu tulemusi üks-ühele üle korrata pole mõtet. Kõik viis riiki on omavahel üsnagi sarnased, kuuludes Maailmapanga (2014) liigitust arvestades keskmise sissetulekuga riikide sekka. Religiooset pluralismi vaadates on tegu usuliselt homogeensete riikidega, keda ei saa ühtlasi lugeda ka urbaniseerunud ühiskondadeks, kuna alla poole elanikest elab linnas.

Kombinatsioon 101 pakub meile see-eest rohkem arutlemisainet. Sellesse gruppi kuuluvad Põhja-Küpros, Armeenia, Horvaatia, Leedu, Serbia ning Montenegro. Nagu näeme, on siia juurde lisandunud Põhja-Küpros, selle grupi tunnustatud riigid olid juba eelmises analüüsipunktis koos.

Analüüsidest kolme riigi SKPd per capita, siis näeme, et analüüsitava kombinatsiooni alla kuuluvad riigid jagunevad omakorda kahte gruppi. Nimelt kuigi käesoleva töö kontekstis on tegu kõigi kuue puhul rikaste riikidega, jagab Maailmapanga (2014) jaotus nad siiski kahte lehte laiali. Antud juhul kuuluvad Leedu, Horvaatia, Serbia ning Põhja-Küpros ühte gruppi ehk kõrge sissetulekuga riikide sekka, Armeenia ning Montenegro aga keskmise sissetulekuga riikide hulka.

Analüüsitavad kuus riiki on eriilmelised ka religioosse mitmekesisuse poolest ehk varieeruvus grupi sees on päris suur. Kõige homogeensem on siinsetest riikidest Armeenia (RDI 0,3), kõige heterogeensem aga Põhja-Küpros (RDI 4,1) (Pew Research Center 2014; Cyprus.com 2015). Siiski kuuluvad kõik kuus käesoleva töö seisukohast usuliselt homogeensete riikide sekka.

Urbaniseerumise seisukohast on kuus riiki üsnagi üksmeelsed – tegu on urbaniseerunud ühiskondadega, kus urbaniseerunud inimeste osakaal jääb vahemikku 55-67%.

Seega saab öelda, et kui tunnustamise tingimus kõrvale jätta, on tunnustamata riik Põhja-Küpros muude näitajate poolest igati võrreldav teiste tunnustatud riikidega. Ära tasub märkida, et kindlasti pole tegu siia gruppi sattunud nii-öelda statistilise imega ehk kolme analüüsitud demokratiseerumise tunnuse põhjal on Põhja-Küpros igati

demokratiseerumisvõimeline ning jagab viie tunnustatud riigiga ühist teed demokraatiasse.

Kombinatsioonide 111 ja 110 alt leiame vastavalt Läti ja Makedoonia ning Bosnia ja Hertsegoviina. Kuna need kombinatsioonid on täpselt samad, mis eelmises analüüsipunktis, pole neid pikalt tarvis läbi vaadata. Läti ja Makedoonia puhul on tegu käesoleva töö seisukohast rikaste riikidega, kes on religiooselt heterogeensed ühiskonnad ning kelle elanikkonda saab lugeda urbaniseerunuks. Bosnia ja Hertsegoviina puhul on tegu samuti käesoleva töö seisukohast rikka riigiga, kes on usuliselt mitmekesine ühiskond, ent kelle elanikkonda ei saa lugeda urbaniseerunuks, kuna alla poole riigi elanikest elab linnas.

Vastuolu tulemustes ehk „C“

Erinevalt eelmisest analüüsitavatest kombinatsioonidest on mõningaid muutusi näha, nimelt on grupis „C“ kaks kombinatsiooni ehk sarnaste näitajate puhul on tulemus erinev. Järgnevalt analüüsime neid kombinatsioone lähemalt.

Kombinatsioon 001 esindab riike nagu Mägi-Karabahh, Transnistria, Gruusia ja Moldova. Nagu näeme, on neist kaks riiki tunnustatud riigid ning kaks tunnustamata riigid. Kui see aga kõrvale jätta, siis selgub, et tegu on sarnaste riikidega, kelle demokraatia taset on Freedom House siiski erinevaks hinnanud.

Analüüsides nelja riigi SKPd per capita, siis näeme, et tegu on käesoleva töö kontekstis vaeste riikidega. Mägi-Karabahi SKP per capita on 2581 USD, Transnistria oma 2000 USD, Gruusial 3632 USD ning Moldova oma 2063 USA dollarit. Maailmapanga (2014) hinnangul on tegu madalama keskmise sissetulekuga riikidega. Nagu näeme, ei esine nende riikide andmeid vaadates märkimisväärselt suuri erinevusi.

Sarnased lood on ka religioosse mitmekesisusega: käesoleva töö kontekstis on tegu religiooselt homogeensete riikidega (tabelis tulemus „0“), Pew Research Centeri (2014) andmeil on tegu kõigi puhul madala religioosse mitmekesisusega riikidega.

Urbaniseerumise koha pealt selgub, et kõik neli riiki kuuluvad urbaniseerunud riikide hulka.

Demokraatia seisukohast hindab Freedom House Mägi-Karabahhi, Gruusia ja Moldova osaliselt vabadeks riikideks, Transnistriat aga mittevabaks. Freedom House'i indeksit lähemalt vaadates näeme, et Moldova ning Gruusia saavad seitsmepallisel skaalal nii poliitiliste õiguste kui isikuvabaduste puhul hindeks „3“, Mägi-Karabahh saab „5“ ja Transnistria „6“.

Seega saame öelda, et kui võrrelda tunnustamata ja tunnustatud riike, siis on nende tee demokraatiasse erinev. Mägi-Karabahh sarnaneb selles näites siiski rohkem Transnistriaga kui tunnustatud riikide Gruusia ja Moldovaga.

Kombinatsiooni 010 alla peidavad end Abhaasia, Lõuna-Sudaan ja Eritrea. Olles kolme demokratiseerumise tunnuse poolest sarnased, on ka siin näha, et tulemus on erinev.

Üsna suured erisused saavad alguse juba sellest, kui vaatame kolme riigi SKPd. Kuigi käesoleva töö kontekstis kuuluvad kõik kolm vaeste riikide hulka, on Maailmapanga (2014) liigitus mõnevõrra erinev. Kolmest riigist kõige väiksema SKPga per capita on Eritrea, kes kuulub madala sissetulekuga riikide sekka. Lõuna-Sudaan ja Abhaasia kuuluvad aga madalama keskmise sissetulekuga riikide sekka.

Religioosse mitmekesisuse poolest on tegu mõnevõrra sarnasemate riikidega. Käesoleva töö seisukohast kuuluvad nii Abhaasia, Lõuna-Sudaan kui ka Eritrea religioosselt heterogeensete riikide sekka, Pew Research Centeri (2014) põhjal on Eritrea mõõduka religioosse mitmekesisusega riik, Lõuna-Sudaan ja Abhaasia kuuluvad aga juba kõrge usulise mitmekesisusega riikide sekka.

Urbaniseerumise seisukohalt on tegu mittelinnastunud riikidega. Eritrea elanikkonnast elab 21,3% elanikest linnas, Lõuna-Sudaani puhul on sama näitaja 17% ning Abhaasia puhul 49%.

Demokraatia seisukohast on Abhaasia näol tegu Freedom House'i indeksile (2015) viidates neist kolmest kõige demokraatlikuma riigiga. Abhaasia poliitilised õigused on saanud seitsmepallisel skaalal hindeks „4“, Lõuna-Sudaani ja Eritrea puhul aga madalaima hinde ehk „7“. Oluliselt paremad pole lood ka isikuvabaduste puhul: Abhaasia isikuvabadusi hindab Freedom House (2015) hinde „5“ vääriliseks, Lõuna-Sudaan saab hindeks „6“ ja Eritrea „7“.

Nende tulemuste põhjal võib öelda, et tunnustamatus ei sega riiki demokratiseerumast. Tunnustamata riik Abhaasia on võrreldes tunnustatud riikide Lõuna-Sudaani ning Eritreaga Freedom House'i (2015) hinnangu põhjal oluliselt demokraatlikum. Abaasia puhul tasub ära märkimist ka üsna kummaline anomaalia: Abhaasia tulemusi analüüsid näeme, et kuigi riik pole suutnud täita ühtegi demokratiseerumise nõuet (tegu on vaese, religioosselt heterogeense ning mitteurbaniseerunud riigiga), on ometi Freedom House hinnanud ta osaliselt vabaks ehk käesoleva töö kontekstis on tegu demokraatliku riigiga.

Meetodi kriitika

Olles saanud töö kolmele uurimisküsimusele vastused, võib siiski täheldada, et töö seisukohalt esines mitmeid puudujääke, mis võivad takistada uurimisküsimusele ammendavaid vastuseid saamist.

Vaadates valitud demokratiseerumise eeldused, siis näeme, et valitud on eeldused, mille puhul pole olnud võimalik kõigi tunnustamata riikide kohta andmeid saada. Andmete puudumise tõttu jäeti kõrvale näiteks Lääne-Sahara riik ja Somaalimaa, mis oleksid võinud aidata uurimisküsimustele saada laiemapõhjalisemaid vastuseid. Teisalt peab tõdema, et valitud said siiski võimalikult eriilmelised demokratiseerumise eeldused, mida on mitmel puhul peetud ka peamisteks eeldusteks (näiteks SKP per capita, mille kohta pole samuti iga tunnustamata riigi kohta infot saada).

Teine töö kriitiline aspekt on mõneti mainitud juba eelmises punktis – kõik tunnustamata riigid pole töösse kaasatud. Tuleb märkida, et käesoleva töö puhul pole ses plaanis tegu erandiga: mitmed autorid on väitnud, et de facto riikide uurimist segab just see, et nende kohta pole saadaval usaldusväärseid andmeid, mille põhjal analüüsi läbi viia.

Kolmas aspekt, mis vajab märkimist, on valitud meetod MSSD. Landmani (2008) hinnangul mõeldud pigem ühe kindla piirkonna riikide analüüsiks, kuna sel juhul on riigid näiteks sarnase kultuuriruumiga. Selle töö seisukohast on demokratiseerumise eeldused valitud selliselt, et riigid oleksid sarnased võimalikult mitmest aspektist. Samuti on lisaks MSSD meetodile kaasatud QCA ehk Qualitative Comparative Analysis meetod, mis analüüsib teemat rohkem süviti ning võimaldab teha laiapõhjalisemaid järeldusi ehk analüüsis püüti välja tuua ka mitmete erisuste võimalikud tagamaad ning erinevad tõlgendamisviisid.

Neljas aspekt, mida töö puhul ette võiks heita, on Venni diagrammide puhul üle jäänud loogiliste ülejääkide hulk, mis, olles varustatud erinevate näidetega, oleks võinud anda uurimisküsimustele laiemapõhjalisi vastuseid. Esimese Venni diagramm oli loogiliste ülejääkide hulk kuus erinevat kombinatsiooni. Taaskord, nagu ka eelnevalt mainitud, saab öelda, et riigid valiti välja selliselt, et nad oleksid võimalikult sarnase taustaga, mis on ka põhjuseid, miks riigid moodustasid gruppe, kus oli esindatud mitu riiki. Samuti peitub põhjus analüüsitud demokratiseerumise eelduste hulgas – kuna töös analüüsiti nelja eeldust, on ka mõistetav, et loogilisi ülejääke on rohkem kui siis, kui analüüsitud oleks näiteks kolme demokratiseerumise tingimust.

IV Järeldused ja diskussioon

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli analüüsida, kas ja kuidas mõjutab de facto staatus riigi demokratiseerumist. Järgnevalt on toodud töö peamised järeldused, mis esitatakse uurimisküsimuste kaupa.

Kas de facto riigid on võimelised demokratiseeruma?

Töö esimesele uurimisküsimusele vastuse saamiseks lähtus autor Freedom House'i demokraatiaindeksist ning analüüsis seda kolme viimase aasta (2013, 2014 ja 2015) lõikes. Kuna töösse on kaasatud neli tunnustamata riiki, selgus Freedom House'i demokraatiaraporti analüüsist, et neist kolme on Freedom House hinnanud kas vabaks (Põhja-Küpros) või osaliselt vabaks (Abhaasia ja Mägi-Karabahh), Transnistria on saanud küll hindeks mittevaba, ent see ei tähenda, nagu poleks demokraatlikud arengud seal võimalikud. Seega saab öelda, et de facto riigid on võimelised demokratiseeruma.

Kas de facto riikidel on demokratiseerumiseks erinevad teed?

Teisele uurimisküsimusele vastuse saamiseks analüüsis siinkirjutaja analüüsitava riikide andmete põhjal koostatud Venni diagrammi, mis aitab meil visuaalselt selgust luua selles, et de facto riikidel tõepoolest on erinevad demokratiseerumise teed.

Abhaasia ning Põhja-Küpros on Venni diagrammil kumbki eraldi kastis. Abhaasia on käesoleva töö seisukohast demokratiseerunud riik ning demokraatiasse viis riigi kombinatsioon vaesest, ent usuliselt pluralistlikust riigist, kes pole urbaniseerunud ega tunnustatud. Põhja-Küprose näol on tegu Abhaasia vastandiga: riik on rikas, ent religioosselt homogeenne ning kelle elanikkond on urbaniseerunud.

Selgus, et kuigi Mägi-Karabahh ja Transnistria moodustavad diagrammil vastuolu lahtri, võib põhjalikuma analüüsi tulemusena siiski öelda, et nende kahe vahel selget erisust või sarnasust on raske välja tuua. Freedom House loeb Mägi-Karabahhi osaliselt vabaks riigiks, Transnistria hinnatakse aga mittevabaks. Freedom House'i hinnanguid lähemalt analüüsides selgub, et kaks riiki on paljudest aspektidest omavahel sarnased, ent siiski on näha Mägi-Karabahhi puhul demokraatlikumaid elemente kui Transnistria puhul.

Seega saab öelda, et käesoleva analüüsi tulemusena selgus, et tunnustamata riigid ei jaga ühist teed demokraatiasse.

Kuidas de facto riigid demokratiseeruvad võrreldes tunnustatud riikidega ehk missuguseid demokratiseerumise eelduste kombinatsioone viivad tunnustamata ja tunnustatud riigid demokraatiasse?

Käesoleva töö kolmas uurimisküsimus keskendus tunnustamata ja tunnustatud riikide võrdlusele, jättes kõrvale tunnustamise aspekti. Seega vaadati üksnes riigi SKP per capita, religioosse mitmekesisuse ja urbaniseerumise kui demokratiseerumise eelduste põhjal, kas tunnustamata ja tunnustatud riikidel on ühine tee demokraatiasse.

Analüüsi käigus selgus, et tunnustamata riik Põhja-Küpros jagab ühesugust teed demokraatiasse selliste riikidega nagu Serbia, Armeenia, Montenegro, Leedu ja Horvaatia. Nende riikide põhjal võime öelda, et demokraatiasse jõudmiseks peab riik olema rikas (antud töö kontekstis SKP per capita üle 4036 või üle selle), tegu peab olema religiooselt homogeense ühiskonnaga (RDI käesoleva töö kontekstis 5,4 või alla selle) ning samuti peab tegu olema urbaniseerunud ühiskonnaga ehk linnas elab 50% või enam elanikkonnast.

Samuti tasub märkida, et tunnustamata riik Abhaasia sattus ühte gruppi selliste tunnustatud riikidega nagu Eritrea ja Lõuna-Sudaan. Viimased kaks on Freedom House hinnanud aga mitte vabaks riigiks ehk riigi tunnustamatus ei sega demokraatlike arenguid toimumast. Siinkohal on oluline ära märkida ka see, et Abhaasia näol on tegu demokratiseerumise eelduste koha pealt anomaaliaga: riik on suutnud demokratiseeruda hoolimata sellest, et ta on vaene, religiooselt heterogeenne ning mitteurbaniseerunud.

Mägi-Karabahhi ja Transnistria puhul on olukord taas veidi keerukam. Kaks tunnustamata riiki sattusid ühte gruppi Gruusia ning Moldovaga. Transnistria puhul on tegu selles grupis ainsa mitte vaba riigiga, ülejäänud kolm on Freedom House hinnanud osaliselt vabaks. Põhjalikuma analüüsi käigus selgus, et Mägi-Karabahh sarnaneb siinkohal siiski rohkem Transnistriaga, Moldova ning Gruusia on omavahel siiski rohkem sarnased.

Kokkuvõte

Käesolev töö keskendus küsimusele, kas ja kuidas mõjutab de facto riigi staatus riigi demokratiseerumist. Selleks analüüsiti 23 riiki, kellest neli on tunnustamata riigid ning 19 tunnustatud riigid.

Töö analüüsi osa on üles ehitatud kolmele laiemale uurimisküsimusele: kas de facto riigid saavad demokratiseeruda; missugused on tunnustamata riikide demokratiseerumise teed isekeskis; missugused on tunnustatud ja tunnustamata riikide teed demokraatiasse.

Küsimust uuriti võrdleva analüüsi abil, meetoditena kasutati MSSDd (inglise keeles most similar systems design) ning QCAd (inglise keeles Qualitative Comparative Analysis). Valitud demokratiseerumise eelduste põhjal valmis dihhotoomne Booleani tötabel, mida visualiseeriti Venni diagrammi abil. Venni diagramm võimaldas leida erinevaid muutujate kombinatsioone, mis aitasid leida vastuseid eelmises lõigus mainitud uurimisküsimustele.

Töö teoreetilise osa moodustas demokratiseerumise eelduste tutvustus ning de facto riigi konseptsiooni lahtiseletamine. Sellest lähtuvalt liikus siinkirjutaja edasi analüütilise osa juurde.

Käesoleva töö tulemuste osa jaotus kolme suuremasse blokki. Esimeses analüüsiblokis selgus, et de facto riigid on võimelised demokratiseeruma ehk suveräänsuse puudumine ei välista demokraatlike arengute võimalust. See tähendab, et Stepiani ja Linzi (1996) käsitus demokratiseerumisest ei ole tunnustamata riikidele kohandatav. Vastus esimesele uurimisküsimusele leiti iga tunnustamata riigi Freedom House'i demokraatiaindeksi kolme viimase aasta võrdluse põhjal.

Teine uurimisküsimus lähtus esimesest ning uuris, missugused on tunnustamata riikide teed demokraatiasse. Selgus, et tunnustamata riikide teed demokraatiasse on erinevad, märkimisväärseid sarnasusi leida ei õnnestunud. See tõestab omakorda tunnustamata riikide omapära rahvusvahelises süsteemis ning sealsete poliitiliste arengute keerukust.

Kolmas ning viimane uurimisteema keskendus tunnustamata ja tunnustatud riikide otsesele võrdlusele. Sel puhul jäeti kõrvale tunnustamise aspekt ning riike analüüsiti

üksnes SKP per capita, religioosse pluralismi ning urbaniseerumise põhjal. Selgus, et tunnustamata riik Põhja-Küpros on ühes grupis selliste tunnustatud riikidega nagu Leedu, Horvaatia, Serbia, Armeenia ja Montenegro. Abhaasia oli ühes grupis tunnustamata riikide Eritrea ja Lõuna-Sudaaniga, kes on Freedom House'i hinnangul mittevabad riigid, Abhaasia aga osaliselt vaba riik. Transnistria ning Mägi-Karabahhi puhul võib aga öelda, et kuigi need kaks riiki olid ühes grupis Moldova ja Gruusiaga, on nad teineteisega siiski sarnasemad ning ei jaga tunnustatud riikidega ühist teed demokraatiasse.

Käesoleva bakalaureusetöö põhjal võib öelda, et kuigi de facto riigid on demokratiseerumisvõimelised, mida on tõestanud ka varasemad autorid, on siiski märkimisväärne, et nende võrdlus nii tunnustatud riikidega kui isekeskis tõi välja üsnagi mitmeid erinevusi. Seega saab töö autori hinnangul väita, et kuigi tõestamist leidis tõik, et tunnustamata riigid võivad demokratiseeruda, on nende teed demokraatiale erinevad nii võrreldes tunnustatud riikidega kui ka isekeskis. See tõestab omakorda tunnustamata riikide temaatika mitmetahulisust ning paneb küsima, kas ja missuguse konseptsiooni võiks töötada välja selliste riikide laiemapõhiseks uurimiseks, arvestades, et praeguses geopoliitilises olukorras on üsna suur tõenäosus mitme uue samalaadse üksuse tekkeks.

Kasutatud kirjandus

1. Allikivi, Raul., Marques, Tiago. (2006). *Eesti välispoliitika Hiina suhtes: võimalused ja valikud*. URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <http://www.riigikogu.ee/doc.php?46267>
2. Barnett, Clive. (2014). What Do Cities Have to Do with Democracy? *International Journal of Urban & Regional Research*. 38(5): 625-1643
3. Caspersen, Nina. (2009). Playing the Recognition Game: External Actors and De Facto States. *The International Spectator*, 47–60.
4. Caspersen, Nina. (2011). Democracy, nationalism and (lack of) sovereignty: the complex dynamics of democratisation in unrecognised states. *Nations and Nationalism*, 17(2): 337–356.
5. Crowards, T. (2002). Defining the category of ‘small’ states. *Journal of International Development*. (14): 143-179
6. Cutright, Phillips. (1963). National Political Development: Measurement and Analysis. *American Sociological Review*. 28: 253-264
7. Gerring, John., Zarecki, Dominic., Hoffman, Michael. (2012). *The Diverse Causal Effects of Diversity on Democracy*. URL (viimati vaadatud veebruaris 2015) [http://www.academia.edu/2753982/The Diverse Causal Effects of Diversity on Democracy](http://www.academia.edu/2753982/The_Diverse_Causal_Effects_of_Diversity_on_Democracy)
8. Holsti, Kalevi. J. (2004). *Taming the sovereigns: institutional change in international politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
9. Krasner Stephen D. (1999). *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton University Press
10. Landman, Todd. (2008). *Issues and Methods in Comparative Politics: An Introduction*. London: Routledge.
11. Linz, Juan J., Stepan, Alfred. (1996). *Problems of Democratic Transition and Consolidation*. Johns Hopkins University Press
12. Lipset, Seymour M. 1960. *Political Man. The Social Bases of Politics*. New York: Doubleday

13. Lipset, Seymour Martin. (1959). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. *American Political Science Review*. 53: 69-105
14. Maailmapank (2014). *Updated Income Classifications*. URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <http://data.worldbank.org/news/2015-country-classifications>
15. Pegg, Scott. (1998). *International Society and the De Facto State*. Ashgate
16. Pew Research Center. (2014). *Religious Diversity Index Scores by Country*. (URL viimati vaadatud märtsis 2015) <http://www.pewforum.org/2014/04/04/religious-diversity-index-scores-by-country/>
17. Postimees Online. *Lõuna-Osseetia parlament ratifitseeris liidulepingu Venemaaga*. URL (viimati vaadatud aprillis 2015) <http://maailm.postimees.ee/3145041/louna-osseetia-parlament-ratifitseeris-liidulepingu-venemaaga>
18. Rihoux, Benoit., Ragin, Charles C. (2009). *Configurational Comparative Methods. Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*. London: Sage Publications.
19. Ruskey, Frank. ja Weston, Mark. (2005). *A Survey of Venn Diagrams*. URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <http://www.combinatorics.org/files/Surveys/ds5/VennEJC.html>
20. Stapel, Elizabeth. (2014). *Venn Diagrams*. URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <http://www.purplemath.com/modules/venndiag.htm>
21. Suhhov, Ivan. (2008). Abhaasia ja Lõuna-Osseetia tunnustamine: mis saab edasi? *Diplomaatia*
22. Vanhanen, Tatu. (2003). *Democratization: A comparative analysis of 170 countries*. Routledge

Kasutatud andmed

1. Abkhazworldi kodulehekül. (2011). *The population of Abkhazia stands at 240,705*. URL (viimati vaadatud mais 2015) <http://abkhazworld.com/aw/current-affairs/534-the-population-of-abkhazia-stands-at-240705>
2. Caucasus Dialogues. (2012). Socio-economic system of Abkhazia and problems of its development. *International Alerti kodulehekül*. URL (viimati vaadatud aprillis 2015) <http://www.international-alert.org/blog/socio-economic-development-english-0>
3. CIA World Factbook Armeenia. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/am.html>
4. CIA World Factbook Belize. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bh.html>
5. CIA World Factbook Bosnia ja Hertsegoviina. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>
6. CIA World Factbook Eritrea. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/er.html>
7. CIA World Factbook Gruusia. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gg.html>
8. CIA World Factbook Horvaatia. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html>
9. CIA World Factbook Ida-Timor. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tt.html>
10. CIA World Factbook Leedu. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lh.html>

11. CIA World Factbook Lõuna-Sudaan. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/od.html>
12. CIA World Factbook Läti. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lg.html>
13. CIA World Factbook Lääne-Sahara URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/wi.html>
14. CIA World Factbook Makedoonia. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html>
15. CIA World Factbook Moldova. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/md.html>
16. CIA World Factbook Montenegro. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html>
17. CIA World Factbook Namiibia. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/wa.html>
18. CIA World Factbook Saint Vincent ja Grenadiinid. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/vc.html>
19. CIA World Factbook Serbia. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>
20. CIA World Factbook Tadžikistan. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>
21. CIA World Factbook Tonga. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015). <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tn.html>
22. CIA World Factbook Usbekistan. (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/uz.html>

23. Cyprus.com kodulehekülg (2015). URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <http://www.cyprus.com/cypriot-people---culture.html>
24. Freedom House Mägi-Karabakh. (2014). URL (viimati vaadatud aprillis 2015) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/nagorno-karabakh#.VTOcIvmsWSo>
25. Freedom House Transnistria. (2014). URL (viimati vaadatud aprillis 2015) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/transnistria#.VTOcHPmsWSo>
26. Freedom House. (2013). *Freedom of the world 2013*. URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2013#.VUEvTPmsWSo>
27. Freedom House. (2014). *Freedom of the world 2014*. URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2014#.VUEv6vmsWSo>
28. Freedom House. (2015). *Freedom of the World 2015*. URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VUEwFfmsWSo>
29. Freedom House'i kodulehekülg URL (viimati vaadatud märtsis 2015) <https://freedomhouse.org/report-types/freedom-world#.VUEuvmsWSo>
30. Krylov, Aleksandr. (1998). The religious situation in Abkhazia. *Abkhazworldi kodulehekülg*. URL (viimati vaadatud mais 2015) <http://abkhazworld.com/aw/abkhazians/culture/652-the-religious-situation-in-abkhazia-by-aleksandr-krylov>
31. Minorityrights.com. (2015). *Transnistria (unrecognized state) overview*. URL (viimati vaadatud mais 2015) <http://www.minorityrights.org/5195/transnistria-unrecognised-state/transnistria-unrecognised-state-overview.html>
32. Minority Rights Group International. (2007). *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples - Transnistria (unrecognised state)*. URL (viimati vaadatud mais 2015) <http://www.refworld.org/docid/4954ce57c.html>

33. Mägi-Karabahhi ametlik kodulehekülg. (2015). URL (viimati vaadatud aprillis 2015) http://www.nkrusa.org/country_profile/overview.shtml
34. Popescu, Nicu. (2012). Transnistria: a bottom-up solution. *European Council of Foreign Relations kodulehekülg*. URL (viimati vaadatud mais 2015) http://www.ecfr.eu/publications/summary/transnistria_a_bottom_up_solution
35. Turkey Visit kodulehekülg. (2015). URL (viimati vaadatud aprillis 2015) <http://www.turkey-visit.com/nagorno-karabakh.asp>
36. World Health Organizationi . (2007). *Eritrea: Map of the migratory routes of the nomads in northern and southern Red Sea Zobas*. URL (viimati vaadatud aprillis 2015). <http://reliefweb.int/report/eritrea/eritrea-map-migratory-routes-nomads-northern-and-southern-red-sea-zobas>

The Influence of De Facto Status on the Process of Democratization: Comparative Analysis between Recognized and Unrecognized States

Pille Ivask

Summary

The aim of this study is to investigate, whether and how de facto status influences the process of democratization. The author compared 23 countries of which four of them are unrecognized states and 19 recognized states.

Firstly, the theoretical concepts were introduced. The author focused on the prerequisites of democratization, also the concept of the de facto state.

The second part of this study focused on analyzing de facto states. Three research questions were posed: whether de facto states are able to satisfy democratization demands; how different are the processes of democratization among unrecognized states; how different are the processes of democratization in comparison of recognized and unrecognized states.

In order to study this topic MSSD (most similar research design) and QCA (qualitative comparative analysis) were used. The analysis based on Boolean truth table that was visualized by using Venn diagram. The latter helped form different combinations to find answers to research questions mentioned above.

The question of whether de facto states are able to satisfy demands of democratization was analyzed by using Freedom House democracy index. It turned out that unrecognized states as Nagorno-Karabakh, Abkhazia, Turkish Republic of Northern Cyprus, and Transnistria are in general able to move toward democratization. Transnistria was in fact the only exception as Freedom House has evaluated the state as “not free”. Still, the latter does not mean that democratic processes are not possible.

The second research question focused on the comparison of unrecognized states and their path toward democratization. This question was answered by comparing Nagorno-

Karabakh and Transnistria. As a result of an analysis it can be said that it is not clear whether the path to democratization is similar. As said before, Nagorno-Karabakh is considered by Freedom House as a partly free country, Transnistria as a not free country.

The third research question focused on the comparison of unrecognized and recognized states. We can see that according to Venn diagram Turkish Republic of Northern Cyprus belongs to the same group as recognized states Lithuania, Serbia, Montenegro, Armenia, and Croatia. This proves that de facto status does not mean that the state itself is not able to move toward democratization, other variables are important also. It turns out that those countries that are rich (in this case GDP per capita above 4036 USD), religiously not diverse (RDI below 5,4) and urbanized countries (more than 50% of the population lives in urbanized areas) are more likely to move toward democratization.

In conclusion one may say that based on this thesis, de facto states are able to move toward democratization, which is, in fact, proven by earlier authors. Still, it is noteworthy that the comparison between unrecognized and recognized states brought out a number of differences. It means that the democratization processes in unrecognized states are a lot different from processes in recognized states.

According to the results of this thesis, the author finds that democratization processes in de facto states should be studied more thoroughly. Unrecognized states are interesting and unique entities in the system of international relations and as we consider the current geopolitical situation there is a high probability of the emergence of several new similar units, which proves the necessity of investigating these states more broadly.